

А. С. ГОРЛОВ, А. Г. ЛЮБІЄВ, О. І. БЛОШЕНКО, Ж. В. ГРАЩЕНКОВА

ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА

Стаття відображає суть відповідальності людини за майбутнє цивілізації і життя на Землі. Усвідомлення і формування цього відчуття неможливе без фундаментальних змін в цивілізаційних основах людського буття, реального затвердження принципу єдності природного і соціального. Це треба враховувати всім, хто причетний до процесів виховання і освіти. Дослідження присвячені суто теоретичним питанням. Їхній зміст дає можливість ознайомитися з деякими поняттями, на базі яких формується загальне уявлення про основні проблеми сучасного глобалізованого суспільства і ролі цивілізаційних особливостей його розвитку. Припускається, що використання філософсько-культурологічного підходу дозволить змінити мотиваційно-ціннісне ставлення до фізкультурно-спортивної освіти і, як наслідок, сприятиме формуванню фізично, психічно і соціально здорової особистості майбутньої людини. Важливе місце відводиться сфері вищої інженерно-технічної освіти. З позиції ноосферного мислення пріоритетом виховання у навчальних закладах різного типу повинно бути формування етичного здоров'я дітей і молоді. Основним механізмом, що формує світогляд, завжди були традиції, які впливали на свідомість людей через освіту. Історично повинно мати місце єдність культур різних цивілізацій і взаємозв'язок понять про східну і західну людину. При вирішенні завдань по поліпшенню життя людства і збереженню цивілізації провідна роль належить науці. Природознавство – це наука-еталон і фундамент наукового знання. Прикладні науки є продовженням природознавства, впровадженням в практику його результатів. До прикладних відносяться технічні, сільськогосподарські, медичні, воєнні та інші науки. Саме до цього циклу наук належить і фізичне виховання. В цьому напрямі мислення актуальними будуть вимоги галузевого стандарту (ОКХ) до професійно-прикладної підготовки сучасного інженера.

Ключові слова: глобалізація, ноосферне мислення, соціокультурний лад, гуманістична етика, здоров'яформуючі технології, фізкультурно-спортивна освіта.

А. С. ГОРЛОВ, А. Г. ЛЮБИЕВ, О. И. БЛОШЕНКО, Ж. В. ГРАЩЕНКОВА

ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ И ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ГЛОБАЛИЗОВАННОГО ОБЩЕСТВА

Статья отображает суть ответственности человека за будущее цивилизации и жизни на Земле. Осознание и формирование этого ощущения невозможно без фундаментальных изменений в цивилизационных основах человеческого существования, реального утверждения принципа единства естественного и социального. Это надо учитывать всем, кто причастен к процессам воспитания и образования. Исследования посвящены строго теоретическим вопросам. Их содержание дает возможность ознакомиться с некоторыми понятиями, на базе которых формируется общее представление об основных проблемах современного глобализованного общества и роли цивилизационных особенностей его развития. Допускается, что использование философско-культурологического подхода позволит изменить мотивационно-ценностное отношение к физкультурно-спортивному образованию и, как следствие, будет способствовать формированию физически, психически и социально здоровой личности будущего человека. Важное место отводится сфере высшего инженерно-технического образования. С позиции ноосферного мышления приоритетом воспитания в учебных заведениях различного типа должно быть формирование нравственного здоровья детей и молодежи. Основным механизмом, который формирует мировоззрение, всегда были традиции, которые влияли на сознание людей через образование. Исторически должно иметь место единство культур разных цивилизаций и взаимосвязь понятий о восточную и западную человека. При решении задач по улучшению жизни человечества и сохранению цивилизации ведущая роль принадлежит науке. Естествознание – это наука-эталон и фундамент научного знания. Прикладные науки являются продолжением естествознания, внедрением в практику его результатов. К прикладным относятся технические, сельскохозяйственные, медицинские, военные и другие науки. Именно к этому циклу наук относится и физическое воспитание. В этом направлении мышления актуальными будут требования отраслевого стандарта (ОКХ) к профессионально-прикладной подготовки современного инженера.

Ключевые слова: глобализация, ноосферное мышление, социокультурный строй, гуманистическая этика, здоровье-формирующие технологии, физкультурно-спортивное образование.

A. S. GORLOV, A. G. LUBIEV, O. I. BLOSHENKO, ZH. V. GRASHENKOVA

HUMAN LIFE IN GLOBALIZATION CONDITIONS AND MAIN PROBLEMS OF GLOBALIZED SOCIETY

The article represents essence of responsibility of man for the future of civilization and life on Earth. Realization and forming of this feeling are impossible without fundamental changes in civilization bases of human existence, real claim of principle of unity natural and social. It is necessary to be taken into account to all, who participating to the processes of education and education. Researches are sanctified to especially the theoretical questions. Their maintenance gives an opportunity to become familiar with some concepts on the base of that a common idea is formed about the basic problems of the modern globalized society and role of civilization features of his development. It is assumed that the use of philosophical-cult urological approach will allow to-change the motivational-valued attitude toward athletic-sporting education and, as a result, will assist forming physically, mentally and socially healthy personality of future man. An important place is given to the field of higher engineering education. From the position of the noospheric thinking the priority of education in educational institutions of different types should be the formation of the ethical health of children and young people. The main mechanism that shapes the worldview has always been traditions that influenced people's minds through education. Historically, there should be a unity of cultures of various civilizations and the relationship of concepts about the eastern and western people. When solving problems to improve the life of mankind and preservation of civilization, the leading role belongs to science. Natural science is a science-standard and the foundation of scientific knowledge. Applied science is a continuation of natural science, the introduction of its results in practice. Applied include technical, agricultural, medical, military and other sciences. It is up to this cycle of sciences also includes physical education. In this area of thinking, the requirements of the industry standard (OCX) to the professional-applied training of a modern engineer will be relevant.

Keywords: globalization, noosphere thinking, sociocultural line-up, humanistic ethics, health-forming pedagogical technologies, athletic-sporting education.

Вступ. Початок XXI століття, окрім процесу глобалізації і пов'язаних з ним проблем, примітний тим, що учені і практики різних сфер діяльності усвідомлюють необхідність переходу до цілісного і здоров'язберігаючого мислення. Широкі можливості застосування здоров'яформуючих педагогічних технологій, розкриваються у рамках ноосферного утворення. У деяких сучасних авторських методиках подібного роду основними є засоби і методи фізичного виховання, що акумулюють тисячолітні традиції і досвід вдосконалення сенсорно-моторної сфери людини.

Перший президент української академії наук В. І. Вернадський застерігав, що людська діяльність, що стала планетарною геологічною силою, може привести біосферу Землі до деградації і загибелі, але може і привести до ноосфери – наступного еволюційно нового етапу існування біосфери [5]. Ноосфера – це розумна творча сила мислення і діяльності більшості людей у біосфері. Це здійснення квантового стрибка в еволюції людини : від «Людини розумної» до «Людини творчої», який окрім енергії творення, має знання Законів Природи, Світоустрою. Знання ці зберігаються в підтверджених наукових відкриттях і досягненнях, на базі яких сформульовані і описані Закони Світу, людського суспільства [2]. Закони Світу розкривають людині інформацію про його призначення як єдиного космічного явища на планеті Земля. Прийшов час вивчати Закони Світоутворення і жити відповідно до них, використовуючи свій людський потенціал співтворчості [1].

Метою ноосферної освіти є формування, а точніше мотивація гармонійного, цілісного, екологічно здорового мислення, заснованого на усвідомленому сукупному володінні логічним і образним мисленням. Це той тип мислення, який може дати людині цілісну картину світу міцну основу інструмента рішення глобальних проблем і переходу до ноосферному розвитку суспільства [19]. Ноосферний розвиток націлений на відновлення екологічної рівноваги на планеті і появи нової людини, відмінною рисою якої буде нова якість мислення – цілісне мислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідні науковці України прогнозують, що перша половина XXI ст. проходитиме під знаком трансформації індустріального суспільства у гуманістично-ноосферне, інформаційне, постіндустріальне суспільство. Це відбуватиметься на тлі процесів глобалізації, становленні інтегрального соціокультурного ладу, формування четвертого покоління локальних цивілізацій і взаємодії між ними. Цю ідею підтримують та прогнозують в своїх роботах С. Ф. Анісімов (1970 р.), Б. Г. Ананьєв (2001 р.), Л. І. Любишева (2001 р.), Н. В. Маслова (2002 р.), Т. Ю. Круцевич (2003 р.) та ін. У зв'язку з цим змінюються професійна кваліфікація, освітня структура суспільства і характер праці, а також роль і функції найважливішого елементу продуктивних сил – людини.

Актуальністю сьогодення стають такі питання, як здоров'я нації і вдосконалення фізкультурно-спортивної освіти в нашій країні та в інших країнах світу. Цьому були присвячені роботи Г. С. Никифорової (2006 р.), Т. В. Бондаренко і В. П. Зайцева (2008, 2010, 2012 рр.). Дуже цілісно і системно ці питання трактуються в таких роботах, як «Здоров'я нації, традиції, еволюція загальної і фізкультурної освіти в епоху глобалізації Заходу і Сходу» та «Фізкультурно-спортивна освіта в системі підготовки сучасного інженера» (автори А. Г. Любієв, Т. В. Бондаренко і А. С. Горлов – 2010, 2012 рр.).

Інтелектуальна і творча праця витісняє працю індивідуума, безпосередньо включеного у процес виробництва. На перше місце виходить виробництво послуг. На ринку послуг головною стає праця, направлена на отримання, обробку, зберігання, перетворення і використання інформації. У мотивації трудової діяльності першорядного значення набуває творчий початок. В умовах глобалізації формується еліта інформаційного суспільства, спосіб мислення і світогляд, які значно відрізняються від тих, що поширені у суспільстві. Це необхідно враховувати як викладачам, так і студентам. Так висловлюють свою думку Є. С. Романова в книзі «99 популярних професій. Психологічний аналіз професіограми» (2007 р.), Л. С. Шевченко в монографії «Безпека людського розвитку: економічно-теоретичний аналіз» (2010 р.), О. А. Грішнова в книзі «Людський розвиток» (2006 р.) та ін.

Мета дослідження є пошук на підставі теоретичних досліджень резервів підвищення значущості спеціальності «Фізична культура і спорт» в умовах глобалізації і діалогу культур Заходу і Сходу.

Матеріали і результати дослідження. При вивченні основних проблем глобалізованого суспільства було встановлено, що до глобальних проблем сучасності, від вирішення яких залежить існування і розвиток людської цивілізації, відносять такі: збереження миру, забезпечення процесів обмеження озброєнь і роззброєння; охорона навколишнього середовища; демографічна проблема; усунення голоду і хвороби; подолання відсталості. Наслідки можливої світової війни, яка потенційно загрожує існуванню цивілізації по загрози життю на планеті, не порівнянні з демографічними, екологічними та іншими небезпеками [11].

Проблема взаємодії цивілізацій, попередження їх зіткнень і переходу до діалогу також вважається за одну з основних глобальних проблем XXI ст. [13, 28]. Як і прогнозувалося, нині спостерігаються процеси злиття двох шляхів розвитку цивілізацій – найбільш стародавнього в особі традиційного Сходу і європейського, який за декілька століть став всесвітнім, а потім і генеральним [4]. У XXI столітті знаходить втілення обгрунтована Пітірімом Соросіним глобальна тенденція переходу від переважаючих на Заході чуттєвого і на Сході ідеаціонального (надчуттєвого) соціокультурного ладу до інтегрального ладу в його західному і східному

різновидах [14]. Учений вважав, що розповсюдження і закріплення основ такого ладу в свідомості нових поколінь цивілізацій Заходу і Сходу можливе лише в тому випадку, якщо ці основи будуть органічно включені в систему освіти і підхоплені засобами масової інформації.

Як відомо, цивілізаційні особливості яскраво виражені в системі цінностей релігії, переважаючої в даному суспільстві. Найважливішим елементом інтегрального соціокультурного ладу є гуманістична етика. Вона орієнтує на повагу прав і самобутності кожної людини, нації і цивілізації на толерантність і культуру світу. Виходячи з цього, вирішальним критерієм в діалозі і взаємодії цивілізацій має бути не економічна і воєнна потужність, а їхня соціокультурна самобутність і духовна спадщина. При викладі матеріалу у роботі ми використовували понятійний апарат, представлений у відповідній зарубіжній і вітчизняній науково-методичній літературі.

Глобалізація – це процес стрімкого формування єдиного загальносвітового фінансово-інформаційного простору на базі нових, переважно комп'ютерних технологій. У численних публікаціях останніх років глобалізація бачиться як процес, в ході якого велика частина соціальної активності набуває світового характеру, в якому географічний чинник втрачає свою важливість [24]. Однією з групи проблем, викликаних процесом глобалізації, є глобалізація культури і цінностей. З одного боку, відбувається стирання національних меж і місцевих культур, розчинення їх в потоці масової культури, а з іншого, обмін поняттями і цінностями сприяє взаєморозумінню.

Вітчизняні автори дотримуються різних підходів до співвідношення понять «*цивілізація*» і «*культура*» [11, 27]. По-перше, вказані поняття часто вживають як тотожні. По-друге, поняття «*культура*» трактується як більш широке за змістом і об'ємом. При цьому цивілізація виступає як матеріальне тіло культури, її матеріальна (переважно техніко-економічна) основа. По-третє, цивілізація розуміється як особливий ступінь культури, своєрідна епоха в історії людства. При зіставленні культури і цивілізації перевагу частіше віддають підходу, який трактує цивілізацію як певний ступінь в розвитку культури людства. Генетичним ядром кожної локальної цивілізації є соціокультурний лад [22]. Він є схильний до періодичної трансформації, яка охоплює сфери науки, культури, освіти, етики, релігійних вірувань, менталітету і систем цінностей, властивих кожній нації й цивілізації [26].

Економічний розвиток країни значною мірою визначається демографічними чинниками і передусім чисельністю населення, демографічним навантаженням. Друга половина XX і початок XXI ст. характеризуються різким посиленням нерівномірності демографічної динаміки не лише регіонів, країн, континентів, але й цивілізацій. На думку фахівців, це і є глибинна основа посилення протиріч між цивілізаціями, які нині значно загострилися. Розрив, що посилюється між цивілізаціями із швидким зростанням кількості населення (криза перенаселення)

і з скороченням чисельності і постарінням населення (криза депопуляції), є одним з глобальних протиріч XXI століття.

Очікується, що до 2050 р. чисельність населення африканської, конфуціансько-буддійської і тихоокеанської цивілізацій збільшиться на 62,7 % в порівнянні з 1998 р. В той же час чисельність населення західно-християнської (без США), православної цивілізації і Японії скоротиться на 15 %. Тут спостерігатиметься процес старіння населення. Старіння населення стало світовою проблемою. За прогнозами аналітиків, уперше в історії людства, починаючи з 2050 р., дітей у віці 0–14 років буде менше, ніж літніх людей. До цього періоду 53 % усіх літніх проживатиме в Азії і 25 % – у Європі. Коефіцієнт демографічної підтримки літніх людей (число людей працездатного віку на одну людину у віці 65 років і старше) знижується не лише в розвинених, але й в менш розвинених країнах. Внутрішні регіональні відмінності розвитку населення світу лише підтверджують загальну тенденцію старіння населення [11].

Є усі підстави вважати, що якщо проблему перенаселення світу не вирішать самі люди, її вирішить природа – приблизно так, як відбувається з чисельністю особин, що перевищили розумну норму популяції тварин. У природи знайдуться механізми для самозбереження і саморегулювання. Деякі вчені одним з таких механізмів вважають СНІД, що має безпосереднє відношення до відтворення людини. Не виключають, що виявиться і ще щось подібне, тобто природа проявляє свідомість там, де відбуваються перекося, які загрожують їй загибеллю [25].

На демографічну структуру населення певним чином впливає міграція населення. Соціологи і економісти встановили, що найважливіші чинники міграції – умови життя. Сучасні популяції людей вже не можна розглядати як консервативно стійкі групи, що є постійно ізольовані впродовж поколінь в освоєному ними просторі. Швидше, це безперервні потоки людей, мігруючих через географічний простір в складному переплетінні соціальних, виробничих і природних умов. Висока міграційна рухливість населення стає закономірним явищем, що характеризує одну з найбільш важливих сторін соціально обумовленої адаптації сучасних популяцій. Тобто міграція – це одна із сторін чи проявів властивості адаптації [25].

Одним з пріоритетних напрямів зняття напруженості у системі «*людина–природа–суспільство*» є екологічна орієнтація техніко-технологічного розвитку держави. Тому реальне пом'якшення глобальних і регіональних проблем у взаєминах людини і біосфери пов'язують з соціально-екологічною спрямованістю економіки [9, 10, 11]. Конструктивне вирішення природоохоронних проблем і залежного від них здоров'я припускає поєднання загальнодержавних інтересів з локальними інтересами і потребами людини. Важливе місце відводиться сфері вищої інженерно-технічної освіти. Освіта зумовлюється певною культурою, але в той же

час вона може активно сприяти формуванню нової культури – екологічної культури. Відомо, що для розробки теорії освіти, як і будь-якої іншої теорії, перш за усе, необхідно вибрати певну світоглядно-методологічну позицію. Якщо виходити з позиції носферного мислення, то пріоритетом виховання у навчальних закладах різного типу повинно бути формування етичного здоров'я дітей і молоді [3].

Вивчення культури, етики і професійної освіти визначив, що світогляд народу обумовлений традиціями і домінуючою в суспільстві ідеологією. Основним механізмом, що формує світогляд, завжди були традиції, які впливали на свідомість людей через освіту [6, 23]. Історично має місце єдність культур різних цивілізацій і взаємозв'язок понять про східну і західну людину. Треба відзначити, що і західний, і східний шляхи розвитку мають свої соціально-екологічні особливості, свої переваги і недоліки [4]. Щоб подолати труднощі, які виникають при взаємодії суспільства і природи, обумовлені зростанням масштабів і інтенсивності господарської діяльності людини в період глобалізації, треба суттєво змінити культурно-ціннісні орієнтації. Тобто, вирішення глобальних екологічних проблем, окрім усього іншого, залежить від вихідних соціально-етичних позицій, тобто екологія зводиться до етики.

Історично етика, перш за усе, мала справу з обов'язками людини по відношенню до суспільства, до інших людей і самої себе [23]. Обов'язки по відношенню до природи довгий час залишалися поза полем її зору. Можливо тому в період панування капіталістичної і комуністичної етики про природу зовсім не думали. Разом з тим існували теорії, в основному східні, які додавали моралі універсально-космічний сенс [4, 9]. Як відповідь на сучасну екологічну ситуацію, на Заході виникає ідея подолання традиційних гуманістичних цілей моралі і відродження так званої універсальної етики. Вона в ціннісному відношенні не робить розмежування між людиною й іншими живими істотами. Вона суперечить визначенню: праця – це специфічний вид обміну речовини, в ході якого людина перетворює природу і пристосовує її до своїх потреб, що постійно збільшуються [10].

Серед проблем, якими займається етика, певне місце займає вивчення ролі морального чинника в соціальному і духовному розвитку суспільства, в становленні людської особистості. Виявляється, що за допомогою засобів виховання і соціального управління можна активно впливати на моральний чинник. Лише принципово гуманістична орієнтація в етиці створює таку моральну атмосферу, яка дозволяє долати екологічні труднощі на шляху поступального розвитку суспільства і відповідального ставлення до природи. Педагоги звертають увагу на те, що освіта втрачає культурний, етичний, особистісний, наочно-змістовний або предметно-діяльний контекст і сенс. Тобто відбувається розрив освіти і культури, освіти і життя, а також освіти і науки [8].

Ми бачимо, що на початку XXI ст. людська

цивілізація спіткнулася з глобальними проблемами, від яких значно залежить майбутній розвиток людства. Ці проблеми виникли з вини самої людини, що має технократичне мислення, притаманне західній цивілізації. Безжалісно експлуатуючи природу, у тому числі й природу свого організму, індивід і популяція постали перед реальною загрозою досягнення основної мети свого існування – збереження на Землі життєздатної людської цивілізації. Літератури, у якій аналізуються причини цієї обставини, є досить. Цим питанням вже почали займатися представники різних наукових напрямів. Усі вони сходяться на думці, що основним виходом є зміна мислення сучасної людини на користь цілісного – ноосферного мислення. Однак переважна більшість робіт має спільний недолік – суттєва нестача базових знань з біосоціальної природи людини. Автори, як правило, не враховують що в історичному вимірі існування людини як біологічного виду має незрівнянно довший період саме фізичного, а не культурного розвитку. Так, якщо усю історію життя людства прийняти за одну добу, то на три класові соціально-економічні формації прийдеться усього чотири хвилини [12].

Як зазначають вчені, не слід і недооцінювати, і переоцінювати фізичну природу людини, її фізичне тіло й фізичну культуру у порівнянні з духовністю й духовною культурою. Доречі, у давній філософії Сходу, зокрема єгипетській, вважається, що людина має сім тіл, а не три, як у християнській філософії [7]. На вершині цієї будови людини знаходиться *воля*. Саме цей факт є найбільш цікавим й важливим при обґрунтуванні величезних можливостей використання фізичного виховання для морально-вольової підготовки сучасної молоді.

У сучасній теорії фізичної культури при розгляді феномену фізичної культури і механізму її формування усе частіше спостерігається тенденція використання філософсько-культурологічного підходу до *фізкультурно-спортивної освіти*. Саме тому все частіше ставиться питання не про «фізичне», а про «фізкультурне» виховання людини. Якщо в слові «фізичне» акцент традиційно ставиться на руховому, біологічному моменті, то в терміні «фізкультурне» присутня культура, тобто виховання через культуру, за допомогою освоєння ціннісного потенціалу фізичної культури. Ці аспекти детально викладені у роботах професорів Л. І. Лубишевої і Т. Ю. Круцевич [15, 18].

Питання збереження людства турбують представників майже усіх галузей науки. Зокрема, у багатьох працях Л. Ф. Черногор, доктора фізико-математичних наук, професора Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна звертає увагу на єдність природи і науки, а також надзвичайну відповідальність вчених, особливо у галузі точних наук, за стан природного середовища не тільки на Землі, а й у космосі. Академік кількох академій, у тому числі Нью-Йоркської, лауреат кількох державних премій, відомий у світі спеціаліст з космічної радіофізики відзначає, що, природа – це увесь світ у різноманітті його форм; природа – це все

те, що оточує людину [29].

При вирішенні завдань по поліпшенню життя людства і збереженню цивілізації провідна роль належить науці. На усіх етапах розвитку науки природознавство (особливо фізика) випереджало інші науки. Воно міцно зайняло лідируюче місце серед наук і стало королевою наук. На нього рівняються інші науки. Тому природознавство – це наука-еталон і фундамент наукового знання. Прикладні науки є продовженням природознавства, впровадженням в практику його результатів. До прикладних відносяться технічні, сільськогосподарські, медичні, воєнні та інші науки. Саме до цього циклу наук належить і фізичне виховання.

Суспільні або гуманітарні науки є системою знань про людину як соціальну істоту. От чому «Фізичне виховання» відноситься до циклу гуманітарних дисциплін. Разом з тим людина – істота, передусім, біологічна. З цієї точки зору її вивчає природознавство. Глобальність проблеми «здоров'я людини і суспільства», складність поняття «людина» та ряд інших причин обумовили появу таких наук, як валеологія і соціобіологія. У гуманітарні науки проникли методи природознавства. За визначенням «суспільство» – це відкрита неврівноважена система, еволюція якої може піти по одному з можливих шляхів. Необхідно пам'ятати, що людське суспільство – система істотно складніша, ніж системи, з якими має справу природознавство. Ця є система, що саморозвивається і самоорганізується. Тому просте, механічне перенесення методів, підходів і законів природознавства далеко не завжди виправдано і можливо. Справа в тому, що людина свідомо впливає на іншу людину, групу людей і навіть цілу державу або людство. З іншого боку, вона сама схильна до впливу з боку інших людей. Методи природознавства не можуть повністю врахувати такий складний характер взаємодії між членами суспільства. Природні науки досягли значно більш вражаючих результатів, ніж гуманітарні. Головною причиною цього є виняткова складність системи, якою є суспільство. Гуманітарна наука значно менше використовує математику, тому її результати менш строго обґрунтовані, не завжди мають причинно-наслідковий зв'язок і меншу прогностичну силу. Це треба враховувати науковцям у галузі фізичної культури і спорту при розробці технологій спорту та формуванню здоров'я людини [16, 17].

В цьому напрямі мислення актуальними будуть вимоги галузевого стандарту до професійно-прикладної підготовки сучасного інженера. Тому діючий галузевий стандарт вищої освіти України встановлює:

- професійне призначення та умови використання випускників вищого навчального закладу певної спеціальності освітньо-кваліфікаційного рівня у вигляді переліку первинних посад, виробничих функцій і типових задач діяльності;

- освітні та кваліфікаційні вимоги до випускників вищого навчального закладу у вигляді переліку здатностей та умінь вирішувати задачі діяльності;

- вимоги до атестації якості освітньої та професійної підготовки випускників вищого навчального закладу;

- відповідальність за якість освітньої та професійної підготовки [20, 21].

В освітньо-кваліфікаційній характеристиці (ОКХ) галузевого стандарту вищої освіти України перелічені виробничі функції, типові завдання діяльності й уміння, якими повинні володіти випускники вищого учбового закладу, а також зміст загальних умінь нормативної частини професійно-практичної підготовки. У цьому документі приведений термінологічний апарат, який використовується у вузах України при розробці учбових програм і науково-методичної літератури, у тому числі з фізичної культури, спорту і рекреації. В ОКХ зазначається, що у процесі історичного розвитку суспільства формуються та розвиваються різні види діяльності людини – характеристики діяльності залежно від способів і форм її здійснення. Вид діяльності визначається станом взаємодії фахівця з узагальненим об'єктом діяльності протягом усього циклу його існування.

У Галузевому стандарті вищої освіти України наведені виробничі функції, типові задачі діяльності та уміння, якими повинен володіти випускник вищого навчального закладу. Окремо представлений зміст умінь із спеціальних видів діяльності нормативної частини професійно-практичної підготовки, сформульовані типові задачі діяльності і зміст умінь вирішувати їх при здійсненні виробничих функцій фахівцями.

Студентство складає особливу соціальну групу населення, свідомість яких надто чутлива до соціогуманітарних процесів. Деформація, а інколи і крах морально-етичних засад, що виявляються, наприклад, у поведінці, міжособистісних стосунках з батьками, товаришами, колективом професорсько-викладацького складу і адміністрацією вузу, призводять до необхідності підвищувати вимоги щодо якості майбутнього фахівця, який був би конкурентноздатний на ринку праці в рамках Європейського Союзу. Таким чином, у людини, яка має соціоприродну основу, моральне здоров'я, з одного боку, цілком залежить від біологічних чинників, а з іншого, активно впливає на них.

Головна функція культури – передавати з покоління в покоління позагенетичним шляхом соціально значущу інформацію, накопичений людьми досвід. По аналогії з вищенаведеним, головна функція фізичної культури – передавати з покоління в покоління позагенетичним шляхом соціально значущу інформацію й накопичений людьми досвід по питаннях життєзабезпечення і життєздатності людини. Фізичне виховання і спорт є своєрідним посередником між людиною і природою [17]. Саме з цього треба виходити при розгляді питань, що стосуються підготовки сучасного інженера, конкурентноздатного на міжнародному ринку праці. У таблиці 1 наведені специфічні відбіркові для фізичного виховання здатності випускника вишу і система умінь, що їх відбиває.

Таблиця 1 – Здатності фізичного виховання випускника вищого навчального закладу і система умінь, що їх відбиває

Зміст здатності вирішувати проблеми і задачі соціальної та професійної діяльності	Зміст умінь
Здійснювати саморегулювання поведінки в побуті і на виробництві та вести здоровий спосіб життя	На основі відомостей та власних уявлень щодо етапів розвитку особистості, засобів уникнення життєвих криз, особливостей фахової і соціально-виробничої та побутової діяльності: <ul style="list-style-type: none"> • застосовувати спеціальні методики корекції власного психічного стану залежно від психофізичних навантажень; • користуватися прийомами саморегулювання та самоконтролю, розвитку вольових властивостей особистості; • підтримувати сприятливий психологічний клімат у родині, враховуючи психологічні особливості її членів, зумовлені віком, статтю, політичними та релігійними уподобаннями, рівнем розвитку психічних функцій, можливими життєвими кризами тощо
Забезпечувати необхідний рівень особистої фізичної підготовленості та психічного здоров'я	В умовах виробничої або побутової діяльності: <ul style="list-style-type: none"> • використовувати фізичні вправи з метою збереження та зміцнення власного здоров'я і забезпечення фахової дієздатності; • використовувати різноманітні види фізичних вправ та психофізичний тренінг для профілактики захворювань, зміцнення здоров'я та підвищення розумової і фізичної працездатності; • використовувати засоби фізичної культури і спорту з метою покращення здоров'я та рухової підготовленості, як складових ефективної професійної діяльності;
Забезпечувати необхідний рівень особистої фізичної підготовленості та психічного здоров'я	<ul style="list-style-type: none"> • дотримуватись гігієнічних вимог в процесі оздоровлення і тренувань; • використовувати природні чинники з метою зміцнення здоров'я, підвищення працездатності та стійкості до захворювань; • володіти простішими прийомами масажу і самомасажу з метою відновлення організму після психофізичних навантажень та запобігання передчасної втоми при інтенсивній розумовій і фізичній діяльності; • використовувати засоби фізичної культури з метою нівелювання впливу шкідливих чинників професійної діяльності, профілактики захворювань та протистояння хибним звичкам; • застосовувати методи самоконтролю за станом здоров'я, фізичного розвитку та діяльності функціональних систем організму; • за допомогою засобів фізичної культури і спорту та дотримання засад здорового способу життя формувати і підтримувати оптимальний рівень власної психофізичної стійкості для забезпечення дієздатності
Поєднувати теоретичні та практичні аспекти культури в процесі діяльності людини та суспільства	В умовах виробничої або побутової діяльності: <ul style="list-style-type: none"> • за певними методиками проводити спостереження за діяльністю людини; • використовуючи ознаки синхронічних та діахронічних зв'язків в природному та соціально-культурному просторах, за певними методиками класифікувати результати спостережень за діяльністю; • з урахуванням правил поведінки за певними методиками проводити нормування та систематизацію результатів спостереження за діяльністю; • на основі аналізу результатів спостережень за діяльністю за допомогою критеріїв нормування та систематизації визначати культурний контекст; • з урахуванням визначеного місця окремих соціокультурних елементів у культурному контексті інтегрувати власну діяльність у культурне оточення

Таким чином, у XX ст. стала очевидною необхідність інтеграції науки, а разом з нею і освіти. До найважливіших завдань науки відносяться створення інструменту, здатного визначити межу, переступити яку людство не повинно ні за яких обставин.

Висновки. Глобалізація – це процес стрімкого формування єдиного загальносвітового фінансово-інформаційного простору на базі нових, переважно комп'ютерних технологій. Проблеми глобалізованого суспільства залежать від процесу розвитку людської цивілізації, до якого відносять: збереження миру, забезпечення процесів обмеження озброєнь і роззброєння; охорона навколишнього середовища; демографічна проблема; усунення голоду і хвороби; подолання

відсталості. Однією з групи проблем, викликаних процесом глобалізації, є глобалізація культури і цінностей.

Друга половина XX і початок XXI ст. характеризуються різким посиленням нерівномірності демографічної динаміки не лише регіонів, країн, континентів, але й цивілізацій. Це є глибинна основа посилення протиріч між цивілізаціями, які нині значно загострилися. Старіння населення стало світовою проблемою. Коефіцієнт демографічної підтримки літніх людей (число людей працездатного віку на одну людину у віці 65 років і старіше) знижується не лише в розвинених, але й в менш розвинених країнах.

Одним з пріоритетних напрямів зняття напруженості у системі «людина-природа-

суспільство» є екологічна орієнтація техніко-технологічного розвитку держави. Тому реальне пом'якшення глобальних і регіональних проблем у взаєминах людини і біосфери пов'язують з соціально-екологічною спрямованістю економіки. Важливе місце відводиться сфері вищої інженерно-технічної освіти. З позиції носферного мислення пріоритетом виховання у навчальних закладах різного типу повинно бути формування етичного здоров'я дітей і молоді. Основним механізмом, що формує світогляд, завжди були традиції, які впливали на свідомість людей через освіту. Історично повинно мати місце єдність культур різних цивілізацій і взаємозв'язок понять про східну і західну людину.

При вирішенні завдань по поліпшенню життя людства і збереженню цивілізації провідна роль належить науці. Природознавство – це наука-еталон і фундамент наукового знання. Прикладні науки є продовженням природознавства, впровадженням в практику його результатів. До прикладних відносяться технічні, сільськогосподарські, медичні, військові та інші науки. Саме до цього циклу наук належить і фізичне виховання. В цьому напрямі мислення актуальними будуть вимоги галузевого стандарту (ОКХ) до професійно-прикладної підготовки сучасного інженера.

Не слід недооцінювати і переоцінювати фізичну природу людини, її фізичне тіло й фізичну культуру у порівнянні з духовністю й духовною культурою. У давній філософії Сходу, зокрема єгипетській, вважається, що людина має сім тіл, а не три, як у християнській філософії. На вершині цієї будови людини знаходиться воля. Саме цей факт є найбільш цікавим й важливим при обґрунтуванні величезних можливостей використання фізичного виховання для морально-вольової підготовки сучасної молоді. Тому у сучасній теорії фізичної культури при розгляді феномену фізичної культури і механізму її формування усе частіше спостерігається тенденція використання філософсько-культурологічного підходу до фізкультурно-спортивної освіти. Саме тому все частіше ставиться питання не про «фізичне», а про «фізкультурне» виховання людини.

Список літератури

1. Антоненко Н. В. *Педагогика ноосферного развития*. М.: Экон-Информ, 2007. 220 с.
2. Астафьев Б. А. *Основы мироздания: геном, законы и творение мира*. М.: Инст-т холодинамики, 2002. 317 с.
3. Бондаренко Т. В., Заздравнов А. П., Панина Е. Л. *Ноосферное мышление: онтологические основания и методики внедрения*. Харьков: ХНАУ им. В.В. Докучаева, 2012. 420 с.
4. Васильев Л. С. *История Востока*. М.: Высшая школа, 2001. Т. 2. 559 с.
5. Вернадский В. И. *Научная мысль как планетарное явление*. М.: Наука, 1991. 271 с.
6. Головченко Г. Т., Бондаренко Т. В., Бондаренко О. В. *Инвайроментальное образование – образование XXI века. Европейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво: тези доп. III Міжнар. наук.-практ. конф. Луцьк: ВДУ, 2006. Т. 1. С. 398 – 401.*
7. Головченко Г. Т. *Філософські аспекти фізичної культури Заходу і Сходу. Молода спортивна Україна: зб. наук. праць VIII Міжнар. наук. конф. Львів: ЛДІФК, 2004. Вип. 8. Т. 4. С. 84–87.*
8. Давыдов В. В., Зинченко В. П. *Культура, образование,*

- мышление. Перспективы*. 1992. № 1/2. С. 7–16.
9. Дент Окайа-Лакиди. К африканской философии образования. *Перспективы*. 1982. № 1/2. С. 62–70.
10. Дрейер О. К., Лось В. А. *Развивающийся мир и экологические проблемы*. М.: Знание, 1991. 64 с.
11. Егоров В. К. *Культура и «цивилизационные единицы» истории. Диалог и взаимодействие цивилизаций Востока и Запада: альтернативы на XXI век: Сб. матер. IV Меж. науч. конф.* – М.: МФК, 2001. 616 с.
12. *История СССР с древнейших времен до конца XVIII в.* / ред. Б. А. Рыбаков. М.: Высшая школа, 1983. 415 с.
13. Кофи Аннан. Диалог – против насилия. *Азия и Африка*. 2002. № 7. С. 3.
14. Коитиро Мацуура. Глобализация – это также культурный процесс. *Международная жизнь*. 2000. № 8. С. 27–32.
15. *Теория и методика физического воспитания* [в 2 т.]: учебник / под ред. Т.Ю. Кривич. К.: Олимпийская литература, 2003. Т. 1. 424 с.; Т. 2. 392 с.
16. Любимов А. И., Бондаренко Т. В., Горлов А. С. *Здоровье нации, традиции, эволюция общего и физкультурного образования в эпоху глобализации Запада и Востока: учеб. пособие*. Харьков: НТУ «ХПИ», 2010. 268 с.
17. Любимов А. Г. *Фізкультурно-спортивна освіта в системі підготовки сучасного інженера: навч. посіб.* Харків: НТУ «ХПИ», 2012. 208 с.
18. Лубышева Л. И. *Социология физической культуры и спорта : учеб. пособие*. М.: Изд. центр «Академия», 2001. 240 с.
19. Маслова Н. В. *Ноосферное образование: монография*. М.: Инст-т Холодинамики, 2002. 338 с.
20. Терновцев В., Василенко О., Петренко О. та ін. *Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра напряму підготовки 09626 «Водні ресурси» кваліфікації 3212 «технологідопротехнік»*. К.: МОНУ, 2005.
21. *Освітньо-кваліфікаційна характеристика та освітньо-професійна програма бакалавра напряму підготовки 0502 «Менеджмент»*. К.: МОНУ, 2001.
22. Пестинев В., Черновская В. *Развивающийся мир: глобализация или регионализация? Мировая экономика и международные отношения*. 2000. № 7. С. 17–39.
23. *Словарь по этике* / сост. А.А. Гусейнов и И.С. Кон. М.: Изд-во политической литературы, 1989. 447 с.
24. *Социология: краткий тематический словарь* / под общ. ред. Ю. Г. Волкова. Ростов на Дону: Феникс, 2001. – 320 с.
25. Скарбников В. П. *Адаптация человека в разных климато-географических и производственных условиях*. М.: Наука, 1981. С.3–168.
26. Терин Д. Ф. О социологическом понятии цивилизации. *Диалог и взаимодействие цивилизаций Востока и Запада: альтернативы на XXI век: Сб. матер. IV Меж. науч. конф.* М.: МФК, 2001. С. 109–116.
27. Шевченко И. И. Федютина С. М. *Диалог цивилизаций в сфере языковой межкультурной коммуникации. Диалог и взаимодействие цивилизаций Востока и Запада: альтернативы на XXI век: Сб. матер. IV Меж. науч. конф.* М.: МФК, 2001. С. 230–233.
28. Хатами М. *Цивилизации должны уметь договариваться. Россия и мусульманский мир : бюллетень реферат.-аналитич. информация*. 2001. № 5 (107). С. 127–130.
29. Черногор Л. Ф. *Естествознание. Интегрирующий курс: учеб. пособие*. Х.: ХНУ, 2007. 536 с.

References (transliterated)

1. Antonenko N. V. *Pedagogika noosferного razvitiya* [Pedagogics of noosphere development]. Moscow, Ekon - Inform, 2007. 220 p.
2. Astafev B. A. *Osnovy mirozdaniya: genom, zakony i tvorenie mira* [Fundamentals of the universe: the genome, laws and the creation of the world]. Moscow, Inst-t holodinyaniki, 2002. 317 p.
3. Bondarenko T. V., Zazdravnov A. P., Panina E. L. *Noosferное myshlenie: ontologicheskie osnovaniya i metodiki vnedreniya* [Noosphere thinking: ontological bases and methods of implementation]. Kharkiv, HNAU im. V.V. Dokuchaeva, 2012. 420 p.
4. Vasilev L. S. *Istoriya Vostoka* [History of East]. Moscow, Vysshaya shkola, 2001. Vol. 2. 559 p.

5. Vernadskiy V. I. *Nauchnaya mysl kak planetarnoe yavlenie* [Scientific of thought as planetary phenomenon]. Moscow, Nauka, 1991. 271 p.
6. Golovchenko G. T., Bondarenko T. V., Bondarenko O. V. *Invayromentalnoe obrazovanie – obrazovanie XXI veka* [Environmental education – education is formation of XXI century]. *Yevropeiski intehtatsiini protsesy i transkordonne spivrobitynstvo: tezy dop. III Mizhnar. nauk.-prakt. Konf.* [European integration processes and cross-border cooperation: theses of additional. III International science-practice conf.]. Luts'k, VDU, 2006, vol. 1, pp. 398–401.
7. Holovchenko H. T. *Filosof's'ki aspekty fizychnoyi kul'tury Zakhodu i Skhodu* [Philosophical aspects of physical culture of the West and the East]. *Moloda sportyvna Ukrayina: zb. nauk. prats' VIII Mizhnar. nauk. konf.* [Young Sporting Ukraine: Sb. sciences Works VIII International sciences conf.]. Lviv, LDIFK, 2004. Issue 8, vol. 4, pp. 84 – 87.
8. Davydov V.V., Zinchenko V.P. *Kul'tura, obrazovaniye, myshleniye* [Culture, education, thinking]. *Perspektivy*. 1992, no. 1/2, pp. 7–16.
9. Dent Okaya-Lakidi. *K afrikanskoj filosofii obrazovaniya* [To the African philosophy of education]. *Perspektivy*. 1982, no. 1/2, pp. 62–70.
10. Dreyer O.K., Los' V.A. *Razvivayushchiysya mir i ekologicheskiye problemy* [The developing world and environmental problems]. Moscow, Znaniye, 1991. 64 p.
11. Yegorov V.K. *Kul'tura i «tsivilizatsionnyye yedynitsy» istorii* [Culture and "civilization units" of history]. *Dialog i vzaimodeystviye tsivilizatsiy Vostoka i Zapada: al'ternativy na XXI vek: Sb. mater. IV Mez. nauch. konf.* [Dialogue and interaction of civilizations of the East and the West: alternatives for the XXI century: Sat. mater IV Inter. scientific conf.]. Moscow, MFK, 2001. 616 p.
12. Rybakov B. A., ed. *Istoriya SSSR s drevneyshikh vremen do kontsa XVIII v.* [The history of the USSR from ancient times to the end of the XVIII century]. Moscow, Vysshaya shkola Publ., 1983. 415 p.
13. Kofi Annan. *Dialog – protiv nasillya* [Dialogue – against rape]. *Aziya i Afrika* [Asia and Africa]. 2002, no. 7, pp. 3.
14. Koitiro Matsuura. *Globalizatsiya – eto takzhe kul'turnyy protsess* [Globalization is also a cultural process]. *Mezhdunarodnaya zhizn'* [International life]. 2000, no. 8, pp. 27–32.
15. Krutsevič T. Yu. *Teoriya i metodika fizicheskogo vospitaniya: uchebnik* [v 2 t.] [Theory and methods of physical education: Textbook [v 2 t.]. Kyiv, Olimpiyskaya literatura, 2003, vol. 1, 424 p., vol. 2, 392 p.
16. Lyubiyev A. I., Bondarenko T. V., Gorlov A. S. *Zdorov'ye natsii, traditsii, evolyutsiya obshchego i fizkul'turnogo obrazovaniya v epokhu globalizatsii Zapada i Vostoka: ucheb. posobiye* [Health of the nation, traditions, evolution of general and physical education in the era of globalization of the West and the East: studies manual]. Kharkiv, NTU "KPI" Publ., 2010. 268 p.
17. Lyubiyev A. I., Bondarenko T. V., Gorlov A. S. *Fizkul'turno-sportyvna osvita v sistemii pidhotovky suchasnoho inzhenera: navch. posib.* [Physical education and sports education in the training of a modern engineer: studies manual]. Kharkiv: NTU "KPI" Publ., 2012. 208 p.
18. Lubysheva L. I. *Sotsiologiya fizicheskoy kul'tury i sporta: ucheb. Posobiye* [Sociology of Physical Culture and Sports: studies manual]. Moscow, Academy, Izd. Center, 2001. 240 p.
19. Maslova N. V. *Noosfernoye obrazovaniye: monografiya* [Noosphere education: monograph]. Moscow, Inst-t Kholodinamiki, 2002. 338 p.
20. Ternovtsev V., Vasylenko O., Petrenko O. *Osvitn'o-kvalifikatsiyna kharakterystyka bakalavra napryamu pidhotovky 09626 "Vodni resursy" kvalifikatsiyni 3212 "tehnoloh-hidrotekhnika"* [Educational and qualification characteristic of the bachelor of the direction of preparation 09626 "Water resources" qualification 3212 "technologist-hydraulic engineer"]. Kyiv, MONU, 2005.
21. *Osvitn'o-kvalifikatsiyna kharakterystyka ta osvith'o-profesiynna prohrama bakalavra napryamu pidhotovky 0502 "Menedzhment"* [Educational-qualifying characteristic and educational-professional program of the bachelor of the direction of preparation 0502 "Management"]. Kyiv, MONU, 2001.
22. Peftiyev V., Chernovskaya V. *Razvivayushchiysya mir: globalizatsiya ili regionalizatsiya?* [The Developing World: Globalization or Regionalization?] *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyye otnosheniya* [World economy and international relations]. 2000, no. 7, pp. 17–39.
23. Guseynov A. A., Kon I. S., ed. *Slovar' po etike* [Dictionary of Ethics]. Moscow, Political Literature, Publ., 1989. 447 p.
24. Volkov Yu. G., ed. *Sotsiologiya: kratkiy tematicheskii slovar'* [Sociology: a short thematic dictionary]. Rostov na Donu: Feniks, 2001. 320 p.
25. Skarbniuk V. P. *Adaptatsiya cheloveka v raznykh klimato-geograficheskikh i proizvodstvennykh usloviyakh* [Human adaptation in different climatic, geographical and industrial conditions]. Moscow, Nauka, Publ., 1981, pp. 3–168.
26. Terin D. F. *O sotsiologicheskoy ponyatii tsivilizatsii* [On the sociological concept of civilization]. *Dialog i vzaimodeystviye tsivilizatsiy Vostoka i Zapada: al'ternativy na XXI vek: Sb. mater. IV Mez. nauch. konf.* [Dialogue and interaction of civilizations of the East and the West: alternatives for the XXI century: Sb. mater IV Inter. scientific conf.]. Moscow, MFK, 2001, pp. 109–116.
27. Shevchenko I. I., Fedyutina C. M. *Dialog tsivilizatsiy v sfere yazykovoy mezhkul'turnoy kommunikatsii* [Dialogue of civilizations in the field of language intercultural communication]. *Dialog i vzaimodeystviye tsivilizatsiy Vostoka i Zapada: al'ternativy na XXI vek: Sb. mater. IV Mez. nauch. konf.* [Dialogue and interaction of civilizations of the East and the West: alternatives for the XXI century: Sb. mater IV Inter. scientific conf.]. Moscow, MFK, 2001, pp. 230–233.
28. Khatami M. *Tsivilizatsii dolzhny umet' dogovarivat'sya* [Civilizations should be able to negotiate]. *Rossiya i musul'manskiy mir : byulleten' referat-analitich. Informatsiya* [Russia and the Muslim world: bulletin abstract. Information]. 2001, no. 5 (107), pp. 127–130.
29. Chernogor L. F. *Yestestvoznaniye. Integriruyushchiy kurs: ucheb. posobiye* [Natural science. Integrating course: studies manual]. Kharkiv, KhNU, Publ. 2007. 536 p.

Надійшло (received) 05.12.2018

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Горлов Анатолій Серафимович (Горлов Анатолий Серафимович, Gorlov Anatoliy Serafimovich) – кандидат педагогічних наук, Національний технічний інститут «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри фізичного виховання; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2616-5439>; e-mail: gorlovas@ukr.net.

Любієв Альберт Гнатович (Любиев Альберт Игнатьевич, Lubiev Albert Ignatievich) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», професор кафедри фізичного виховання; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8345-8249>; e-mail: hpi.fksport@gmail.com.

Блошенко Олена Іванівна (Блошенко Елена Ивановна, Bloshenko Elena Ivanovna) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри фізичного виховання; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1278-7392>; e-mail: elenabloshenko@ukr.net

Гращенко Жанна Вікторівна (Гращенкова Жанна Викторовна, Graschenkova Zhanna Victorovna) – Харківська державна академія фізичної культури, старший викладач кафедри олімпійського і професіонального спорту; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9372-9890>; e-mail: zhannet444@rambler.ru